

**Урок узагальнення та систематизації знань учнів за темою
«Українські землі в 60 – 80-ті рр. XVII ст.»**

Пономарьова Наталія Вячеславівна,
вчитель історії та суспільствознавчих дисциплін
КЗ «Загальноосвітній навчальний заклад I ступеня -
гімназія № 39» Кам'янської міської ради

м. Кам'янське -2016

Розробка уроку опублікована в журналі «Відкритий урок : розробки, технології, досвід» (грудень, 2016 р.)

Пономарьова Наталія Вячеславівна,
вчитель історії та суспільствознавчих дисциплін
КЗ «Загальноосвітній навчальний заклад І ступеня -
гімназія № 39» Кам'янської міської ради

Розробка уроку на заявлену тему, мета якого - узагальнити та систематизувати знання учнів з теми «Українські землі в 60-80-ті рр. XVII ст.»; формувати та використовувати набуті знання про період Руїни, перевірити рівень знань учнів з даної теми; у формі історичної гри запропонувати цікаві питання й завдання, що сприяють формуванню історичних компетентностей учнів, вимагають самостійної роботи, нестандартного мислення, спонукають учнів висловлювати власні думки з певних питань.

Урок узагальнення та систематизації знань учнів за темою «Українські землі в 60 – 80-ті рр. XVII ст.»

Мета:

- узагальнити та систематизувати знання учнів з теми «Українські землі в 60-80-ті рр. XVII ст. »; формувати і використовувати набуті знання про період Руїни, перевірити рівень знань учнів з даної теми;
- формувати групи історичних компетентностей учнів:
 - хронологічну компетентність (вміння учнями визначати хронологічну послідовність подій періоду Руїни, розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного періоду);

- просторову компетентність (показувати на карті ключові місця з вивченої теми: території, підвладні гетьманам Лівобережної та Правобережної України, а також території, що перебували під контролем Московії, Туреччини, Польщі, напрямки найважливіших походів, місця найголовніших битв, столиці Лівобережної та Правобережної Гетьманщини);
 - мовленнєву компетентність (уміння правильно застосовувати та вживати поняття та терміни з вивченої теми, будувати усні висловлювання щодо історичних фактів, давати характеристику історичним діячам доби Руїни, аргументувати власну позицію);
 - інформаційну компетентність (уміння учнів користуватися довідковою літературою, Інтернетом, історичними джерелами);
 - аксіологічну компетентність (давати оцінку діяльності гетьманів, спираючись на набуті знання, розвивати вміння оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події).
- Стимулювати учнів до самостійного здобуття знань, виховувати самостійність учнів, вдосконалювати вміння працювати в колективі та розвивати культуру спілкування, формувати стійкий інтерес до вивчення історії, виховувати почуття патріотизму, повагу до борців за незалежність, спонукати учнів до подальшого поглиблення знань.

Обладнання: роздатковий матеріал, презентація, прапорці з номерами і назвами команд, плакати, історична карта, атласи.

Тип уроку: узагальнення, систематизація та корекція знань, умінь і навичок учнів.

Форма уроку: урок – гра.

Хід уроку

1. Організаційний момент.
- II. Мотивація навчальної діяльності
Презентація теми, мети уроку.

Учитель: Дорогі учні! Сьогодні у нас буде дуже важливий і цікавий урок. На уроці ми з'ясуємо, чи добре ви засвоїли вивчений матеріал з історії України доби Руїни. Під час уроку ми маємо приділити увагу найважливішим питанням з даної

теми: становищу українських земель у другій половині XVII ст., як відбувався поділ Української держави на Правобережну і Лівобережну Гетьманщини, які були спроби об'єднання українських земель та відновлення незалежності. Також важливо закріпити поняття і терміни, вміти співвідносити історичні дати до історичних подій, удосконалити вміння роботи з картою. Наш урок проходитиме у формі гри. У ній візьмуть участь 3 команди класу, які попередньо об'єдналися і підготувалися.

(Завдання вчителя на підготовчому етапі – залучити всіх учнів, перевірити знання кожного, оцінити їхню діяльність на уроці та при підготовці до нього. Адже мета гри – розвивати потребу в дітей готуватися разом з товаришами, самостійно, допомагати всім членам команди. Для емоційного настрою має значення й обстановка. У класі переставляються столи, під час гри використовується музика, слайди, клас оформлюється плакатами, гаслами).

Привітання на козацьку тематику команди готують заздалегідь. Воно у великій мірі сприяє створенню дружньої атмосфери. У привітанні мають бути відображені назва, емблема і гасло команди, звернення до команд-суперниць).

Вчитель : Хочу нагадати, що всі учасники повинні дотримуватися правил гри.

Правила гри

1. Гра складається із 6 раундів. За кожну правильну відповідь у 1-5 раундах команда отримує 1 бал, лише за 6 раунд максимальна кількість балів – 5.
2. За кожне доповнення можна отримати додатковий бал.
3. Протягом уроку учні будуть працювати тільки в команді, змагаючись між собою.
4. За кожне порушення правил гри з команди знімається один бал.
5. Перемагає команда, яка набирає протягом уроку найбільшу кількість балів.
6. Капітани команд у кінці уроку виставляють оцінки за активність членам своєї команди , які потім узгоджуються з учителем.

III. Узагальнення та систематизація знань учнів.

1 раунд. Бліц – турнір *(Темп, в якому пройде блиц-турнір, визначить темп всієї гри.)*

Питання командам (за кожні правильну відповідь команда отримує 1 бал)

I команда

1. Хто з гетьманів запровадив козацькі наймані піхотні полки сердюків? (Петро Дорошенко)
2. Поблизу якого міста у 1659 р. гетьман Іван Виговський розгромив російське військо? (під Конотопом)
3. Хто з гетьманів уклав у 1659 р. Переяславські статті? (Юрій Хмельницький)
4. Скільки полків сформувалося на території Слобідської України (5 полків)
5. Назвіть рік смерті Богдана Хмельницького (1657 р.)
6. Як звали гетьмана, який у 1672 році підписав «Конотопські статті»? (Іван Самойлович)
7. Як називалася Запорозька Січ, яка існувала в Гетьманщині в др. пол.XVII ст.? (Чортомлицька)
8. У якому місті відбулася славнозвісна Чорна рада, на якій гетьманом було обрано Івана Брюховецького? (Ніжин)

II команда

1. Як називаються символи влади військової старшини? (Клейноди)
2. Скільки разів Юрко Хмельницький приходив до влади? (3 рази)
3. Назвіть резиденцію гетьмана Павла Тетері. (Чигирин)
4. У якій частині гетьманував Іван Брюховецький? (Лівобережна Гетьманщина)
5. Кому підпорядковувалася Запорозька Січ за Андрусівською угодою? (Московській державі, Речі Посполитій)
6. У якій частині українських земель у др. пол. XVII ст. не існувало вищої виборної козацької старшини? (Слобідській Україні)
7. Яким гетьманом був підписаний Слободищенський трактат? (Юрієм Хмельницьким)
8. Із якою державою Іван Виговський підписав Гадяцький договір? (із Річчю Посполитою)

III команда

1. Хто очолив антигетьманське повстання проти Івана Виговського, підтримане Московією у 1658 р.(Мартин Пушкар і Яків Барабаш)

2. Кому підпорядковувалася Запорозька Січ за «Вічним миром»? (Московії)
3. Які держави підписали Віленське перемир'я? (Московія і Річ Посполита)
4. Кому підпорядковувалися слобідські полковники? (Белгородському воєводі)
5. На скільки полків поділялася Лівобережна Гетьманщина? (10 полків)
6. У якій частині гетьманував Павло Тетеря? (Правобережній Гетьманщині)
7. Скільки відбувалося Чигиринських походів? (Два)
8. Як називалися землі Гетьманщини, які входили разом із Польщею та Великим князівством Литовським до Речі Посполитої за Гадяцьким договором? (Велике князівство Руське)

2 раунд. Знавці історичної термінології.

Завдання командам : дати визначення історичним поняттям і термінам.

I команда	II команда	III команда
1. Доба Руїни	1. Слобода	1. Генеральна
2. Протекторат	2. Громадянська	військова
3. Козацька	війна	канцелярія
старшина	3. Федерація	2. Автономія
4. Чорна рада	4. Колонізація	3. Слобідська
5. Міщанство	5. Підскарбій	Україна
6. Займанщина	6. Полк	4. Бунчукове
		товариство
		5. Експансія
		6. Міщанство

3 раунд . Історичне лото.

Завдання. Отримати роздатковий матеріал, виконати завдання: розташувати в хронологічній послідовності події доби Руїни. Сформулювати визначення ключового слова, яке отримали.

1 команда (Відповідь: Глухів)

Л	Поділ Війська Запорозького на Лівобережну і Правобережну Гетьманщини
Г	Генеральна козацька рада в Корсуні обрала гетьманом Івана Виговського
У	Укладення між Московією і Річчю Посполитою Андрусівського перемир'я
І	Другий Чигиринський похід
В	Перший Кримський похід
Х	Укладення Буцацького мирного договору між Річчю Посполитою і Османською імперією

2 команда (Відповідь: Вічний)

І	Укладення Слободищенського трактату Юрія Хмельницького з Польщею
В	Придушення Іваном Виговським анти-гетьманського виступу, очолене полковником Мартином Пушкарем і запорозьким кошовим отаманом Яковом Барабашем
Ч	Укладення Глухівських статей
И	Другий Чигиринський похід

Й	Бахчисарайський мирний договір
Н	Бучацький мирний договір між Річчю Посполитою і Османською імперією

3 команда (Відповідь : Чуднів)

У	Конотопська битва
Д	Поділ Війська Запорозького на Лівобережну і Правобережну Гетьманщини
Ч	Укладення українсько-польської Гадяцької угоди
І	Обрання на козацькій раді в Конотопі гетьманом Лівобережної України Івана Самойловича
Н	Укладення лівобережним гетьманом Іваном Брюховецьким українсько-московської угоди - Московських статей
В	Перший Чигиринський похід

4 раунд. Картографи

Представники від кожної команди по черзі виконують пропоновані завдання по карті.

1. Показати район антигетьманського повстання у 1658 р. Я. Барабаша і М.Пушкаря.

2. Показати кордон між Річчю Посполитою та Московською державою за Андрусівською угодою.
3. Окресліть кордони Великого князівства Руського за Гадяцьким договором.
4. Покажіть міста, захоплені московськими військами під час війни 1658-1659рр.
5. Покажіть територію, яка за Бучацьким договором переходила до складу Османської імперії.
6. Покажіть територію Слобідської України.
7. Покажіть територію Запорозької Січі.
8. Покажіть фортецю, яку здобули турки у серпні 1672 р.
9. Покажіть східний кордон Московського царства за «Вічним миром» із Річчю Посполитою.
10. Покажіть кордони Гетьманщини, об'єднаної Петром Дорошенком у 1668-1669 рр.
11. Покажіть напрямки Чигиринських походів.
12. Покажіть територію, підвладну П.Тетері та його резиденцію (1663-1665 рр.)
13. Покажіть територію, підвладну І.Брюховецькому та його резиденцію (1663-1668 рр.)
14. Покажіть напрямок визвольного походу правобережного гетьмана Петра Дорошенка на західноукраїнські землі в 1667 р. («Західний похід»).
15. Покажіть напрямок першого Кримського походу об'єднаної московсько-української армії 1687 р.

5 раунд. Юні архіваріуси.

Вчитель: У мене в руках уривок з козацького літопису. У деяких місцях стерлися імена козацьких ватажків. Науковці нові відкриття зможуть здійснити тільки тоді, коли ви правильно вставите ім'я гетьмана чи отамана, яке пов'язане з даною історичною подією. Я впевнена, що саме ви зможете впоратися з цим завданням найкраще!

(Команди відповідають на завдання по черзі).

1. Перший з українських гетьманів поїхав до Москви «побачити пресвітлі очі государя» _____ (Іван Брюховецький)
2. Гетьман _____ здобув блискучу освіту. Рішуче виступав проти умов Андрусівського договору. Пішов на прийняття турецького протекторату. Прозваний «Сонцем Руїни» (Петро Дорошенко)
3. _____ 15 разів обирали кошовим отаманом на Запорожжі. Був видатним полководцем, провів понад 60 битв проти військ Османської імперії та Кримського ханства і жодного разу не зазнав поразки. (Іван Сірко)
4. _____ був гетьманом Лівобережної України. Підписав із царем Глухівські стаття. Створив особисту гвардію з найманців – компанійців. (Дем'ян Многогрішний)
5. Гетьман _____ походив із духовенства. Замолоду був у козацькому війську. У 1687 році очолив козацькі полки в першому Кримському поході. Сприяв формуванню козацької аристократії – бунчукового товариства.
6. Гетьман _____ навчався у Києво-Могилянській колегії. У зв'язку із подіями в Україні був звільнений турками у 1677 році із стамбульської в'язниці Едикуле, був проголошений князем Сарматії та з турецьким військом вирушив на Україну. (Юрій Хмельницький)

6 раунд. Найкращий аналітик.

Завдання 1 команді.

Який, з вашого погляду, фактор – зовнішня експансія з боку союзних держав чи внутрішні протиріччя в Україні - був головною причиною Руїни? Відповідь аргументуйте.

Завдання 2 команді.

Чи можна вважати гетьманів винуватцями поділу українських земель на Лівобережжя та Правобережжя? Відповідь аргументуйте.

Завдання 3 команді.

Чому запорожці часто виступали деструктивною силою у політичному житті України в період Руїни. Відповідь аргументуйте.

IV. Підсумок уроку.

Рефлексія

- Що мені найбільш сподобалось на уроці?
- Чи задоволений власною участю в роботі на ньому?
- Чи допоміг цей урок відновити найголовніше з теми?

(Капітани команд передають учителю оцінки за активність членами команди у грі. Учитель підбиває підсумки гри, визначає команду-переможницю, найкращих, найактивніших учнів, виставляє оцінки.)

V. Домашнє завдання.

Творче завдання «Уявіть, що ви - козацький літописець. Щоб ви записали в український літопис, якщо б жили у другій половині XVII ст.»

